

Найвродливіший князевич Європи, викрадений з Рівного, або Таємниці рівненського двору князів Любомирських

За неземну красу його називали диво-дитиною. Анрі-янголом. Його портрети і скульптури авторства найвідоміших митців Європи XVIII-XIX століть і нині прикрашають збірки світових музеїв. Він так і не став рівненським князем, хоча й народився ним. Коли 15 вересня 1777 року в рівненському палаці пролунав перший крик новонародженого маляти, його батьки, княгиня Людвіка та князь Юзеф Любомирські, й гадки не мали, що недовго тішитимуться первістком.

Примха «блакитної маркізи»

Княгиня Ізабелла Любомирська (в дівоцтві Чарторийська) була маленькою на зріст і тендітною. Натомість мала сильний характер, була злостивою і напрочуд заздрісною. Якщо вже хто їй дошкулив, то мстилася вона без жалю. Водночас була однією з найелегантніших дам двору, і цим воліла нікому не поступатися. Розповідають, що одного разу напередодні гучного королівського балу у Варшаві, де мала засяяти зірка іншої Ізабелли — Браніцької, княгиня Любомирська кілька днів затримувала її кравчиню, щоб та не встигла дошити сукню суперниці. Бо сяяти мала лише вона — Ізабелла Любомирська. За любов до вбрання блакитного кольору її називали «блакитною маркізою».

Між тим вона була справжньою європейкою. Хоча при хрещенні отримала ім'я Ельжбета Анна Теофіла, але за тодішньою європейською модою Ельжбету на французький манер називали Ізабеллою, і в польських джерелах княгиня відома під цим іменем. Заможна аристократка багато подорожувала. Титул і багатство відчиня-

Любомирських сорокарічна пані Ізабелла побачила маленького прекрасного хлопчика, сина господарів, який солодко спав у ліжечку. Краса малого так полонила Ізабеллу, що в неї народилася божевільна ідея забрати хлопчика собі, виховати як сина і зробити спадкоємцем. З цим вона звернулася до Любомирських, мотивуючи своє бажання тим, що в них є ще інші сини. Але Людвіка не погодилася.

Натомість навіжена аристократка від своєї ідеї не відмовилася. Під час одного з гучних балів у рівненському палаці, вивабивши момент, коли хлопчик залишився сам, Ізабелла викрала малого і, заховавши його в хутряні муфти, таємно вивезла з палацу до Відня, а потім до своєї резиденції у Ланьцуті. Утім, з дороги викрадачка повідомила батькам, що їхній син не ушкоджений і здоровий і відтепер житиме в неї. Щоб уникнути публічного скандалу та після болісних переговорів, Генрик залишився з тіткою, яка тягала його за собою по всій Європі. Графиня Ржевуська натякала, буцімто княгиня Людвіка, яка спочатку поїхала за сином, щоб забрати його, згодом втішилася, отримавши від Ізабелли певні суми грошей і одяк.

Ізабелла Любомирська. Портрет роботи Марчелло Бачареллі

Та й сам юний Генрик був своєрідним мистецьким «витвором» природи, бо невдовзі про незвичайну вроду рівненського принца заговорили по всій Європі. Ним захоплювалася навіть королева Франції Марія-Антуанетта. Супроводжуючи в подорожах свою опікунку, Генрик ще в дитячому віці став натурником для численних

Десятирічний Генрик в образі Купідона. 1786 рік

всесвітньо відомого Національного інституту Оссоліньських (Оссолінеуму) у Львові та музею князів Любомирських.

Значна частина безцінних колекцій цього давнього аристократичного роду увійшла до фондів закладу. В Оссолінеумі була приватна книгозбірня, дослідницький центр і музей — на той час найбільша публічна збірка мистецьких творів. Генрик Любомирський передав Оссолінеуму зокрема зібрану ним на початку XIX століття унікальну колекцію картин відомого німецького художника Альбрехта Дюрера, колекцію малюнків Рембрандта, колекції медалей, монет, зброї. Відтоді заклад став науковим і культурним центром не лише

подорожувала. Титул і багатство відчинили перед нею двері всіх світських салонів і монарших покоїв. Мала близькі стосунки з королем Станіславом Августом, користувалася покровительством і дружбою багатьох європейських монархів і їхніх дружин. Княгиня Ізабелла була однією з найвпливовіших дам Речі Посполитої. Політичні і світські інтриги були її постійним заняттям.

Проте скидається на те, що в сімейному житті ця жінка не зазнала щастя. Шлюб за розрахунком з маршалком коронним Станіславом Любомирським був без любові. Не дочекалися материнського тепла від Ізабелли і четверо її доньок. Історики розповідають, що Ізабелла просто істерично ненавиділа своїх дітей, бо завжди хотіла мати сина. Навіть смерть чоловіка не сприяла її зближенню з доньками.

І ось одного разу під час гостин у Рівному у своїх далеких родичів по лінії чоловіка князя Юзефа і княгині Людвіки

Ізабелли певну суму грошей і запевнення у прекрасному майбутньому її сина. Утім, чому все ж таки Людвіка і Юзеф так і не повернули сина, залишається загадкою. «Можливості матері не дали їй шансу повернути сина», — писали польські історики. Так шестирічний рівненський князевич Генрик Любомирський опинився при дворі княгині Ізабелли.

А тим часом, позбавлений опіки і любові рідних батьків, юний Генрик «купався» в любові й прихильності заможної родички. На нього вона вилила всі свої материнські почуття, задовольняла його найменші забаганки. Генрик став не просто її улюбленцем, він став її сином. Ізабелла забезпечила Генрику блискучу європейську освіту, найкращих вчителів і наставників, доступ до рідкісних книг. Хлопчик виростав серед найвидатніших мистецьких творів того часу, якими його опікунка (до речі, велика поціновувачка мистецтва і меценатка) оточила в родовій резиденції в Ланьцуті.

Князь Генрик Любомирський

Останній прижиттєвий портрет Ізабелли Любомирської 1816 рік

вигляду від став натурним для тих часів портретів і сюжетних картин, для творів скульпторів. З його зовнішності писали образи античних героїв.

Одна зі світських дам після відвідин палацу в їдлюва зазначила, мовляв, в палаці на особі князевича Генрика можна вивчати анатомію «самця», бо в усіх античних образах він оголений. Наприклад, найвідоміший тогочасний італійський скульптор Антоніо Канова ліпив з юного Генрика скульптуру Амура. Цю роботу нині виставлено в музеї замку в Ланьцуті.

Генрик Любомирський так і не повернувся до рівненського двору і не став рівненським князем, хоча по праву першородного сина мав успадкувати рівненські маєтності. Польські історики пишуть, що до цього також доклалася «блакитна маркіза». Мовляв, ставши спадкоємцем рівненських добр, князь Генрик автоматично ставав підданим царя Росії, бо Рівненщина тоді входила до складу Російської імперії. Цього Ізабелла не могла допустити. Тому утримувала його в Галіції, яка не була під російським пануванням, зробивши Генрика спадкоємцем частини своїх маєтностей і придбавши для нього маєток у Пшеворську. Ця жінка цілком заволоділа життям свого вихованця. І хоча була на 40 років його старша, Європою ширилися чутки, що прихильність Ізабелли до юного Генрика була зовсім не платонічною...

Навіть на схилі літ ця норовлива пані продовжувала оточувати себе мистецькими творами з зображенням свого улюбленця. На її останньому прижиттєвому портреті роботи Карла Гуммеля 1816 року (цього ж року княгиня померла) також присутня скульптура зі зображенням Генрика.

Чи був викрадений хлопчик шасливим під опікою одержимої тітки — хтозна... Але виховання серед творів мистецтва далося взнаки в його подальшому житті. Він став відомим колекціонером історичних цінностей і творів мистецтв, меценатом, а також одним із фундаторів (разом із графом Юзефом Максиміліаном Оссолінським)

науковим і культурним центром не лише Польщі, а й цілої Європи.

У 1947 році СРСР передав соціалістичній Польщі приблизно третину фондів Оссолінеуму, а на його місці створили Львівську наукову бібліотеку імені Стефаника. Решта спадщини Оссолінеуму потрапила до Національної галереї мистецтв імені Возницького у Львові, Львівського історичного музею та Музею етнографії та художнього промислу.

У деяких історичних джерелах зустрічається припущення, буцімто князь Генрик свого часу вивіз із Рівного до Львова і Пшеворська чимало цінних родинних предметів мистецтва і старовини. Адже польські дослідники стверджують, що князь збирав історичні пам'ятки, пов'язані з видатними представниками роду, і успадкував від свого батька Юзефа якусь частину рівненських колекцій. Водночас, як зазначають ті ж дослідники, серед тих колекцій, окрім портретів батьків, не знайдено зображень інших предків. Є кілька зразків старовинної зброї і воєнних аксесуарів його батька Юзефа і діда Станіслава, а також одиничні предмети, що належали іншим представникам роду. Також деякі предмети, що стосувалися пам'яті Косцюшка, отримані після смерті матері. Насправді спустошив родинні колекції Любомирських рідний брат Генрика і наступний після Юзефа володар Рівного — князь Фридерик. Але це вже інша історія.

А князь Генрик помер у 1850 році в Дрездені і похований в крипах базилики Святого духа у Пшеворську. Він залишив чотирьох дітей: Ізабеллу, відому надзвичайною вродою, Дороту, Ядвігу і сина Єжи.

У сучасній Польщі згадують Генрика Любомирського як людину, яка зробила неоціненний внесок у розвиток польської культури. І хоча для Рівного він, власне, прислужився мало, однак незвичайна історія цієї неординарної особистості є часточкою історії й нашого міста.

Світлана КАЛЬКО,
РетроРівне.